

Nr 33.

Ankom till riksdagens kansli den 25 augusti 1914 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om rösträtt å kyrkostämman.

Närvarande: herrar Edén, Clason, Bellinder, Mannheimer, Kjellén, von Mentzer, von Bahr, Skarstedt, Aug. Ljunggren*, Hallberg, G. Gerhard Magnusson, Persson från Malmö, Magnusson i Tumhult*, Räf, Waldén, Beckman, Kropp, Bogren, Säfstrand och Karlsson i Mo.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 1, har kammarens vice talman herr *D. Persson*, med instämmande av herr *Hansson*, hemställt, »att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd,

att, där stads- och landsförsamling eller delar därav äro förenade till gemensam kyrklig kommun, de då skola tilläggas lika röstvärde för lika inkomst;

att röstägande med lika inkomst inom kyrkliga kommunen tilläggas lika röstetal; och

att inom den kyrkliga kommunen ingen må utöva rösträtt för mer än 40 röster.»

Till stöd för sin hemställan hänvisar motionären till motiveringen i en av honom vid innevarande års tidigare riksdag väckt motion, vari motionären framlade enahanda förslag som det förevarande. Nämda motivering var av följande lydelse:

»I sammanhang med den begränsning av den kommunala rösträtten, som beslutades av 1901 års riksdag, och vilken begränsning var olika för stad och land, infördes i 7 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd särskilt stadgande om huru förfaras skulle med röstberäkningen, därest stads- och landsförsamling helt eller delvis voro förenade till gemensam kyrkoförsamling. Och till ledning för beräkning av röstetalen i berörda avseende utarbetades en särskild formel, som bifogades nämnda paragraf.

Efter den genomgripande förändring av den kommunala rösträtten, som genomfördes vid 1907 års riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1910, är emellertid ovannämnda bestämmelse icke längre ägnad att verka reglerande av röstetalen mellan stads- och landsförsamling, där dessa bilda gemensam kyrkoförsamling, varför en ändring i det avseendet är av behovet påkallad.

Det förhåller sig nämligen så, att en inkomst av 2,000 kronor på landet ger allenast 12 röster, men en likadan inkomst i stad ger 20 röster.

I kyrkostämmoförordningens § 6 stadgas, att »vid omröstning följes, på landet, vad för kommunalstämma och, i stad, vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på röstberäkning samt rösträtts utövning och överlåtande på annan person».

De två borgerliga kommunernas medlemmar äga sålunda att i den gemensamma kyrkliga kommunen utöva rösträtt i enlighet med den för respektive borgerliga kommun gällande röstlängd. Resultatet härav blir emellertid, att en medlem av stadskommunen, som röstar för en inkomst av 2,000 kronor, får åtta röster mera än en medlem av landskommunen med lika inkomst.

Det framgår dock tydligt såväl av förarbetena till 1901 års kommunala rösträttsreform som av samma års lagutskotts utlåtande, att lagstiftarens mening varit, att, när stads- och landskommun bildade gemensam kyrklig kommun, rösträtten skulle vara lika för båda dessa kommuners medlemmar, och det finnes intet som tyder på, att någon annan uppfattning i detta avseende sedan dess inträtt. Det torde sålunda ha berott på förbiseende vid genomförande av 1907 års rösträttsreform, att nödiga stadganden till ledning vid röstberäkning i nu berörda avseende icke då infördes i förordningen.

Olägenheterna med röstberäkningen då två borgerliga kommuner äro förenade till gemensam kyrklig kommun äro inte begränsade allenast till det fall, då stads- och landskommun äro förenade, utan även då de båda borgerliga kommunerna hava samma röstgrund, såsom förhållandet är med köpingar och landskommuner, blir resultatet med nuvarande stadganden mycket otillfredsställande, att inte säga orättvist.

Ett par exempel torde vara nog för att visa riktigheten av detta mitt påstående. Vi antaga, att från landskommunen A har avskilts en köping B och att dessa båda kommuner ha sin särskilda kommunalförvaltning och sina egna röstlängder, men bilda gemensam kyrkoförsamling eller kyrklig kommun. Inom kommunen A är en person taxerad för en inkomst av 2,000 kronor och får därför enligt 11 § i gällande kommunalförordning 12 röster, samma person är likaledes taxerad för lika inkomst inom köpingen B och får även där 12 röster, sålunda sammanlagt 24 röster. En annan person åter är taxerad för 4,000 kronor i endera av dessa kommuner och får endast 16 röster. Inom den kyrkliga kommunen ha dessa båda personer följaktligen 4,000 kronors inkomst, men den förre får 24 röster, under det den senare åter får allenast 16 röster. Att detta är en oegentlighet torde knappast kunna bestridas. Ty då dessa två personer inom den kyrkliga kommunen hava lika inkomst och på grund därav måste betala lika stor skatt, borde de väl också tillerkännas lika rösträtt.

En annan stor olägenhet med nuvarande bestämmelse och som strider mot kommunalförfattningens grundprincip är den, att, såvitt jag kan förstå, ingenting hindrar att en person inom kyrkoförsamlingen skulle kunna tilläggas ända till 80 röster, därest han nämligen har 40 röster inom vardera av de borgerliga kommuner, som äro förenade till gemensam kyrklig kommun.

Att detta är i strid med kommunalförfattningens både anda och mening är ju tydligt och påkallar med nödvändighet snar rättelse. Hur denna lämpligast kan ske, tilltror jag mig icke att avgöra. Det förefaller mig dock, som om den ursprungliga lydelsen 7 § hade i kyrkostämmoförordningen den 21 mars 1862 skulle kunna tjäna till god ledning i det avseendet. Ty däri stadgades nämligen, att särskild röstlängd för den gemensamma kyrkoförsamlingen skulle upprättas, och det synes mig, som om ett fullt tillfredsställande resultat på annat sätt knappast står att vinna.»

Såsom framgår av ovanstående yttrande, har den förevarande motionen avseende å dels sådana fall, där lands- och stadskommuner

*Utskottets
yttrande.*

eller delar av lands- och stadskommuner äro förenade i kyrkligt hänseende, dels ock övriga fall, där dylik förening råder mellan skilda kommuner eller kommundelar.

Förening av lands- och stadskommuner eller delar av lands- och stadskommuner.

Beträffande förstnämnda fall äro i 7 § kyrkostämmoförordningen regler givna för röstberäkningen, då stads- och landsförsamling sammanträda för avgörande av gemensamma angelägenheter. Enligt den ursprungliga lydelsen av denna paragraf ägde stads- och landsförsamling, därest de helt eller delvis voro i kyrkligt avseende förenade, att på kyrkostämma gemensamt överlägga och besluta om uppgörande av förslag rörande den blivande röstgrunden. Vid detta förslags uppgörande skulle den röstgrund följas, som dittills för gemensamma kyrkliga angelägenheter varit gällande. Det sålunda uppgjorda förslaget skulle underställas Konungens befallningshavande, som efter inhämtande av domkapitlets utlåtande ägde fastställa detsamma. De överenskommelser angående röstgrunden, som ingingos i enlighet med detta stadgande, voro av synnerligen mångskiftande innehåll.

Vid 1899 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till sådan ändring av 7 §, att i lag stadgades viss grund för rösträttens beräkning, i stället för att sagda grund dittills bestämts av församlingarna själva. Motionären stödde sin hemställan bland annat därpå, att de mer eller mindre godtyckliga förslag beträffande röstgrunden, som uppgjorts och antagits, baserats på förhållanden, som varit underkastade växling, och med tiden lett till verkliga missförhållanden, ja orimligheter. På grund av bestämmelsen, att vid beslut om ändringsförslag den röstgrund skulle följas, som dittills varit gällande »hade det visat sig mycket svårt att åstadkomma ändringar till det bättre». Motionärens förslag blev tillstyrkt av lagutskottet samt utan debatt antaget av båda kamrarna.

Med anledning av den riksdagsskrivelse, som sålunda avläts år 1899, framlades vid 1901 års riksdag en kungl. proposition i ämnet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vid gemensam kyrkostämma mellan förenade stads- och landsförsamlingar, då omröstning i någon fråga begärdes, för vardera församlingen följas den uti den föreliggande frågan eljest gällande röstlängd, varefter de för varje mening avgivna rösterna på sådant sätt skulle sammanräknas, att landsförsamlingens medlemmar bibehölles vid sina rösttal enligt den använda fyrktalslängden och därtill lades de från stadsförsamlingen avgivna röster, mångfaldigade med det tal, som angäve dessa rösters värde, då vardera för-

samlingen tillerkändes rösträtt, svarande mot det församlingen senast påförda hela antal bevillningskronor. Vid uträkningen av detta tal skulle användas en särskild formel, för vilken nedan redogöres. Vad sålunda föreslogs skulle även gälla, där församlingar, om vilka här vore fråga, endast delvis vore med varandra förenade.

Därest församlingarna beslöte annan röstgrund än den ovan nämnda, skulle detta beslut lända till efterrättelse, om det av Konungen stadfästes.

Det framgår av det redan anförda och betonades även av föredragande departementschefen i hans den kungl. propositionen bifogade yttrande till statsrådsprotokollet, att det kungl. förslaget grundats på den principen, »att vid gemensam kyrkostämma stadsförsamlingen och landsförsamlingen var i förhållande till den påförda bevillningens storlek skola hava inflytande på därvid förekommande ärendens avgörande».

Den kungl. propositionen, som tillstyrktes av lagutskottet, blev av riksdagen antagen.

Den lydelse 7 § erhöll år 1901 äger den i huvudsak fortfarande, liksom den princip, som då lades till grund för röstberäkningen, alljämt är gällande. I samband med 1907—1909 års rösträttsreform infördes emellertid en av nämnda reform betingad ändring, som motionären synes icke hava uppmärksammat. Medan enligt 1901 års lydelse *landsförsamlingens* medlemmar bibehållits vid sina rösttal enligt den använda röstlängden och därtill lagts de från *stadsförsamlingen* avgivna röster, mångfaldigade med det tal, som angiver dessa rösters värde, då vardera församlingen tillerkännes rösträtt, svarande mot det församlingen senast påförda antal bevillningskronor, så bibehållas enligt 1907—1909 års lagändring *stadsförsamlingens* medlemmar vid sina rösttal, och härtill läggas de från *landsförsamlingen* avgivna röster, mångfaldigade med det tal, som angiver dessa rösters värde, då vardera församlingen tillerkännes rösträtt, svarande mot summan av de inom församlingen senast beräknade inkomstbelopp, efter vilka kommunalutskylder skola utgöras. Ändringen har sin grund *dels* däri, att före 1907—1909 års reform rösttalet på landet steg starkare i förhållande till inkomsten än i stad, medan efter rösträttsreformens genomförande förhållandet blev det motsatta, *dels ock* däri, att röstvärdet förut beräknades efter fyrktal och antal bevillningskronor, medan nu den nya kommunala beskattningens normen blev avgörande för röstvärdets beräkning.

I samband med denna ändring fick den formel, som användes vid rösttalens beräkning en förändrad betydelse.

$$\text{Formeln är: } X = \frac{A \times b}{B \times a}$$

Med detta tal X skulle före 1907—1909 års lagändring antalet för varje förslag avgivna *stadsröster* multipliceras.

Då betydde A = summan bevillningskronor i *stadsförsamlingen*.

B = d:o i *landsförsamlingen*.

a = röstsumman enligt *stadsförsamlingens* röstlängd.

b = d:o enligt *landsförsamlingens* röstlängd.

Enligt gällande lydelse av 7 § är det åter *landsförsamlingens* röster, som skola multipliceras med X.

Nu betyder A = inkomstsumman i *landsförsamlingen*.

B = d:o i *stadsförsamlingen*.

a = röstsumman enligt *landsförsamlingens* röstlängd.

b = d:o enligt *stadsförsamlingens* röstlängd.

Även för övrigt vidtogos några mindre ändringar i 7 §, men då de icke äro av betydelse för den föreliggande frågan, saknas anledning att närmare ingå på desamma.

Emot ifrågavarande lagstadgande riktar motionären den anmärkning, att, då medlemmarna i de sammanslagna församlingarna äga att utöva rösträtt i enlighet med den för respektive församlingar gällande röstlängd, resultatet härav skulle bliva, att medlemmar i stadsförsamling, där röstskalan stiger i starkare progression än i landsförsamling, äga rösta med flera röster för visst inkomstbelopp än medlemmar i landsförsamling. Såsom exempel härpå anföres, »att en medlem av stadskommunen, som röstar för en inkomst av 2,000 kronor, får åtta röster mera än en medlem av landskommunen med lika inkomst». Det framgår av den lämnade redogörelsen för 7 §, att denna motionärens uppfattning beror på ett missförstånd av stadgandets innebörd. Visserligen användas vid omröstning de för respektive församlingar gällande röstlängder, men härefter sker en evalvering av de för de skilda församlingarna avgivna rösternas värden, i syfte att de respektive församlingarna skola erhålla inflytande, var i förhållande till summan av de inom församlingen senast beräknade inkomstbelopp. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, huruvida denna princip för evalveringen icke kommer i strid med den i kommunalförfattningarna eljest genomförda grundsatsen om röstmaximum, samt huruvida den också i övrigt kan anses fullt teoretiskt tillfredsställande. Även synes den anmärkning kunna riktas mot den gällande metoden

för röstberäkning uti ifrågavarande fall, att densamma är alltför invecklad och svårhanterlig.

Utskottet vill även framhålla, att de i 7 § kyrkostämmoförordningen givna bestämmelser för röstberäkning, där lands- och stadskommuner äro i kyrkligt avseende förenade, icke täcka alla de fall, där dylik förening äger rum. Såsom redan nämnts förutsättes för stadgandets tillämpning en förening av *två eller flera* församlingar eller församlingsdelar. De fall, där lands- och stadskommuner eller delar av lands- och stadskommuner tillsammans bilda *en* församling, regleras däremot ej genom ifrågavarande lagrum. Då kyrkostämmoförordningen ej heller innehåller något annat stadgande, som särskilt reglerar förfarandet för röstberäkning i dylika fall, måste för dem den allmänna bestämmelsen i 6 § av förordningen tillämpas, d. v. s. vid omröstningen skall följas, på landet, vad för kommunalstämma och, i stad, vad för allmän rådstuga är stadgat i avseende på röstberäkningen. Till följd härav inträffar alltså beträffande nu ifrågavarande fall, att församlingsmedlemmar, som tillhöra stadskommun, på grund av den starkare stegringen av röstskalan i stad äga på den gemensamma stämman rösta med högre rösttal för viss inkomst än medlemmar av landskommun med samma inkomst.

Hittills har redogjorts för föreningar i kyrkligt avseende mellan lands- och stadskommuner. Dylik förening förekommer emellertid även mellan kommuner eller delar av kommuner, i vilka tillämpas *samma* röstskala, exempelvis mellan en socken och en inom densamma belägen köping. Även beträffande dessa fall gör motionären gällande, att kyrkostämmoförordningens bestämmelser leda till oegentligheter. Såsom bevis härpå har han bland annat framhållit, »att en person inom kyrkoförsamlingen skulle kunna tilläggas ända till 80 röster, därest han nämligen har 40 röster inom vardera av de borgerliga kommuner, som äro förenade till gemensam kyrklig kommun».

Förening av kommuner eller delar av kommuner, inom vilka tillämpas samma röstskala.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att kyrkostämmoförordningens bestämmelser knappast på ett fullt tillfredsställande sätt reglera de förhållanden, varom i den förevarande motionen är fråga, samt att de anmärkningar motionären riktat mot dessa bestämmelser i flera avseenden äro beaktansvärda. Det synes emellertid utskottet vara en nödvändig förutsättning för att riksdagen skulle taga initiativ till en

förändrad lagstiftning på detta område, att riksdagen därvid borde kunna visa på lämpliga utvägar för avhjälpande av de rådande missförhållandena. Därtill finner sig utskottet icke nu vara i tillfälle. Visserligen har motionären antytt, att rättelse skulle kunna vinnas genom upprättande av gemensam röstlängd för de förenade kommunerna eller kommundelarna. En sådan reform, för vilken skäl onekligen tala, torde emellertid vara förenad med åtskilliga praktiska svårigheter och leda till vittgående konsekvenser. Utskottet vill exempelvis påpeka densamma inflytande på utdebiteringen av de av den gemensamma kyrkostämman beslutade avgifter, vilken utdebitering för närvarande beräknas efter den för rösträtt å kyrkostämman gällande grund, dock så, att avgifter, varom för stads- och landsförsamling gemensam kyrkostämma beslutar, först påföras vardera församlingen efter förhållandet mellan vardera församlingens rösttal vid gemensam kyrkostämma. Då det icke varit utskottet möjligt att nu bedöma, huruvida den av motionären föreslagna utvägen för frågans lösning verkligen är praktiskt lämplig och genomförbar, samt utskottet icke sett sig i stånd att vid innevarande riksdag själv framlägga något annat uppslag i ämnet, finner sig utskottet sålunda, med erkännande av det beaktansvärda i motionens syfte, för närvarande icke kunna tillstyrka riksdagen att vidtaga någon åtgärd med anledning av det väckta förslaget.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att den förevarande motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 augusti 1914.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.

Reservation:

av herr *Bogren*, som ansett, att utskottet bort hemställa om skrivelse i motionens syfte.
